

.....
การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคี

เครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกม่วง อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ

Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by
Participatory of Network Associates, Case study: Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon
Sawan District Chaiyaphum Province

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา

Sakchai Pattra

คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

Faculty of Arts and Science, Chaiyaphum Rajabhat University

Corresponding author e-mail: sakpattra@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1697-5676>

Received 01/07/2022

Revised 14/08/2022

Accepted 15/08/2022

บทคัดย่อ

ปัญหาขยะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและขยะตกค้างจากการจัดการขยะชุมชนทุกประเภท ณ สถานที่กำจัดขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายจังหวัดชัยภูมิใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเลือกพื้นที่การวิจัยแบบเจาะจง คือชุมชนบ้านหนองเม็ก หมู่ 9 ตำบลโคกม่วง อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นตัวแทนครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่ มีจำนวน 60 คน เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แนวทางการสนทนากลุ่ม แบบบันทึกการสังเกต และแบบบันทึกภาคสนาม การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติ ร้อยละ การทดสอบค่าที (paired sample t-test) และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา การดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ 1) การศึกษาบริบทชุมชน ข้อมูลชุมชน 2) กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชน และ 3) การประเมินผลลัพธ์การพัฒนา มีระยะเวลาในการดำเนินงาน 1 มกราคม 2564 ถึง 31 มีนาคม 2565 ผลการวิจัย พบว่ากลุ่มตัวอย่างหลังการพัฒนาศักยภาพแล้วมีความรู้ในการคัดแยกขยะครัวเรือน และมีพฤติกรรมการจัดการขยะมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ส่วนผลการประเมินศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทาง ทำให้ปริมาณขยะโดยรวมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 11.09 และชุมชนมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการร้อยละ 85.47

คำสำคัญ : พัฒนาศักยภาพ; ชุมชน; การจัดการขยะต้นทาง; ภาคีเครือข่าย

Abstract

The waste problem tends to increase and residual waste from all types of collective community waste management at the local administrative organization's waste disposal land. So, the purpose of this research was to develop the potential of the community in effective management of waste at the source through the participation of network partners in Chaiyaphum Province using participatory action research (PAR), by selecting a specific research area Ban Nong Mek Community, Village No. 9, Kokmungngoi sub-district, Khon Sawan District Chaiyaphum. The population and the sample were representatives of households in the area, totaling 60 people. Collect both quantitative and qualitative research data, by using a questionnaire, structured interview, group discussion guidelines, observation record form, and field records. Quantitative data analysis using statistics, percentages, and t-test (paired sample). Analyzing qualitative data using content analysis methods. The results of the research revealed that: the sample group after capacity development had knowledge of household waste separation, and have more solid waste management behaviors with statistical significance ($p < 0.05$). As a result of after capacity development found that the total waste volume was reduced to only 11.09%, and the community was 85.47% satisfied with the activities carried out together from the beginning to the end of the project.

Keywords: Potential Development; Community; Source Waste Management; Network Partners

บทนำ

ปัญหาขยะเป็นปัญหาที่ทุกประเทศให้ความสำคัญ เนื่องจากทุกประเทศมีนโยบายส่งเสริมการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมการผลิตภายในประเทศ ทำให้สังคมเมืองมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว และผลจากการที่ประชาชนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ทำให้การอุปโภคและบริโภคในครัวเรือนและกิจการ จึงมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว จากสถานการณ์ปัญหาขยะของประเทศไทยมีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดทุกปี ขยะมูลฝอยของเสียอันตรายจากชุมชนและมูลฝอยติดเชื้อ เกิดขึ้นประมาณ 27.35 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4) โดยขยะมูลฝอยจะถูกคัดแยก ณ ต้นทาง และนำกลับไปใช้ประโยชน์ จำนวน 11.93 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 5) กำจัดอย่างถูกต้อง 11.19 ล้านตัน (เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 14) และกำจัดไม่ถูกต้องประมาณ 4.23 ล้านตัน (ลดลงจาก 2562 ร้อยละ 34) (กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2563). อย่างไรก็ตามมีปัจจัยหลายสาเหตุด้วยกัน เช่น ขาดการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ แม้ในระยะสิบกว่าปีที่ผ่านมาได้เริ่มมีการปรับทัศนคติเกี่ยวกับขยะ

[380]

Citation:

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกม่วง

อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (4), 379-388.

Pattra, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study:

Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>

โดยมองว่าขยะสามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่สามารถเพิ่มมูลค่าเป็นรายได้แก่ผู้ประกอบการค้าของเก่าประชาชนประกอบอาชีพเก็บขยะ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ประชาชนยังขาดองค์ความรู้ การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับปัญหา และการจัดการขยะจึงไม่ให้ความสำคัญที่จะลดและคัดแยกขยะที่ต้นทาง จะเห็นได้ว่าปัญหาขยะและการจัดการขยะที่สำคัญคือประชาชนขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตั้งแต่การลดปริมาณการทิ้งขยะ การคัดแยกขยะต้นทาง การรวบรวมการจัดเก็บ การขนถ่าย และการกำจัดในขั้นตอนสุดท้าย ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมสุขภาพอนามัยของประชาชน ขยะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และแพร่ระบาดของแมลงและสัตว์นาโรค ก่อให้เกิดมลพิษอากาศ มลพิษน้ำจากการชะล้าง ทำลายทัศนียภาพและความสวยงามของพื้นที่ สร้างความเสื่อมโทรมของชุมชนใกล้เคียง (ชัยพร เอ็งฉ้วน (2565) มณฑา บุญวิสุทธานนท์ และสุพัตรา แผนวิจิต, (2564) สุรพงษ์ เล็กสมบุญ (2557) สิริภา จับอันชอบ และ ธันวา ใจเที่ยง (2564) อนันต์ โพธิกุล (2561) และ อารยา โยคาพจร และจิราพร ระโหฐาน (2564)

ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของจังหวัดชัยภูมิ ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 38 กิโลเมตร มีแม่น้ำชีไหลผ่านอำเภอคอนสวรรค์ และมีลำน้ำสายต่างๆ ทำให้คอนสวรรค์ เป็นอำเภอที่มีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ประกอบกับชาวบ้านมีภูมิปัญญาหลายด้าน ดังนั้น จึงได้นำเอาวิสัยทัศน์และวัตถุประสงค์จากธรรมชาติและจากทางการเกษตร มารังสรรค์เป็นสินค้าพื้นเมือง ซึ่งอำเภอคอนสวรรค์เป็นพื้นที่เหมาะแก่การพักอาศัยและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอนาคต ซึ่งในประเด็นการจัดการขยะชุมชนก็ยังเป็นบทบาทหน้าที่หลักขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นๆเป็นหน่วยงานบริหารจัดการ ทำให้ไม่สามารถจัดการขยะชุมชนได้อย่างทั่วถึงและยั่งยืน สังเกตได้จากปริมาณขยะตกค้างในถังขยะเพิ่มขึ้นในแต่ละปี ดังนั้นในการจัดการขยะชุมชนให้ยั่งยืนจำเป็นต้องบูรณาการเทคโนโลยีและกระบวนการทางสังคมในการสร้างรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยครัวเรือนที่เหมาะสม โดยเน้นการลดการสร้างขยะ คัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง (องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย, 2564) จากการประเมินสถานการณ์ที่เป็นอยู่ศักยภาพของชุมชนสภาพปัญหาขยะในชุมชนฯ และวิเคราะห์ร่วมกันของภาคีเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจ เอกชน โรงเรียน วัด ตลาดสด และองค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย จังหวัดชัยภูมิ ได้มีข้อคิดเห็นร่วมกันว่าปัญหาขยะเป็นความจำเป็นเร่งด่วนอย่างยิ่งที่ต้องแก้ไข โดยจะต้องอาศัยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการลดปริมาณขยะและคัดแยกขยะจากแหล่งกำเนิดในระดับครัวเรือน ภายใต้แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา โดยมีภาควิชาการช่วยเสริมสร้างความรู้ ความตระหนัก และทักษะการปฏิบัติของประชาชนเองภายใต้หลักการมีส่วนร่วม สร้างความรู้ ความตระหนัก เจตคติ และพฤติกรรมหรือทักษะปฏิบัติของประชาชนเองแล้วส่งผลให้สามารถแก้ปัญหาในระดับชุมชน ท้องถิ่น ได้ เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม วิถีชีวิตของชุมชนให้สามารถพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย จังหวัดชัยภูมิได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

[381]

Citation:

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกมั่งงอย

อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (4), 379-388.

Pattr, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study:

Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายจังหวัดชัยภูมิ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยเลือกพื้นที่การวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คือชุมชนบ้านหนองเม็ก หมู่ 9 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดภายใต้แนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ร่วมกับ ทฤษฎี ความสามารถของตนเองในการพัฒนาศักยภาพชุมชน มีระยะเวลาในการวิจัย 1 มกราคม 2564 ถึง 31 มีนาคม 2565 มีการดำเนินกิจกรรม 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การศึกษาบริบทพื้นที่ ได้แก่ บริบทชุมชน องค์ประกอบขยะ ปัญหาการจัดการขยะ ความต้องการของชุมชน ข้อเสนอในการจัดการจากขยะชุมชน รวมถึงเอกสารและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง โดยการกระบวนการสังเกต สอบถาม และการสนทนากลุ่มของตัวแทนชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านนายก องค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้อำนวยการกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นต้น

ระยะที่ 2 กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชน เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากระยะที่ 1 มากำหนด กระบวนการพัฒนารูปแบบตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 4 ขั้นตอน คือ 1) ทบทวนบริบทชุมชน 2) การวิเคราะห์โดยการมีส่วนร่วม และการจัดการแก้ปัญหา ในการคัดแยกขยะต้นทาง 3) การสะท้อนกลับและการเลือกปฏิบัติ และ 4) การดำเนินการและการประเมินผลการปฏิบัติการ โดยจัดเวทีการสนทนากลุ่มในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งในการสนทนากลุ่มจะมี 3 ภาคส่วน ตามแนวคิดสามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ได้แก่ ภาควิชาการ ภาคราชการและภาคประชาสังคม จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 4 เวที ด้วยกระบวนการสนทนากลุ่มของตัวแทนชุมชน จำนวน 60 คนแบ่งเป็น 6 กลุ่มๆละ 10 คน และตัวแทนภาควิชาการและตัวแทนราชการในพื้นที่ กลุ่มละ 2 คน รวม 12 คนดังนี้

1) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่อง ทบทวนบริบทชุมชน จุดแข็งจุดอ่อนชุมชน ทบทวนความรู้เกี่ยวกับขยะ ผลกระทบการจัดการขยะ และแนวทางการลดปริมาณขยะ

2) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์โดยการมีส่วนร่วม และการจัดการแก้ปัญหา ในการคัดแยกขยะต้นทาง

3) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสะท้อนกลับและการเลือกปฏิบัติ คือการร่วมพิจารณาทางเลือก ของปฏิบัติการและการระบุปฏิบัติการนั้น เป็นการให้ข้อมูลถึงผลการวิเคราะห์และแนวทางการจัดการแก้ปัญหา ที่เหมาะสม

[382]

Citation:

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกมั่งงอย

อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (4), 379-388.

Pattra, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study:

Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>

4) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินการและการประเมินผลการปฏิบัติการ ได้แก่ การพัฒนาครัวเรือน และการประเมินครัวเรือนในการจัดการขยะต้นทาง

ระยะที่ 3 การศึกษาผลลัพธ์ของการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ใช้เวทีที่ 4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การถอดบทเรียนชุมชน ร่วมกับการสำรวจ ประกอบด้วย การคัดแยกขยะต้นทาง องค์ประกอบขยะต้นทาง ใช้แบบทดสอบ แบบสอบถาม แบบประเมิน และการบันทึก การสังเกต รวมถึงผลการสนทนากลุ่มจากการถอดบทเรียน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย ได้นำเสนอผลตามระยะต่างๆ ของงานวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 บริบทชุมชน

1.ตำบลโคกมั่งงอย มี 13 หมู่บ้าน ประชากร 6,710 คน 2,817หลังคาเรือน โดยเป็นลักษณะชุมชนชนบท ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ และรับจ้างทั่วไป

2. ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและการจัดการขยะชุมชน พบว่า ชุมชน ปัญหาสิ่งแวดล้อม มีกลิ่นจากน้ำเสีย 52 ครัวเรือน ฝุ่น 11 ครัวเรือน ทั้งขยะในสถานที่หมู่บ้านจัดไว้ 6,476 ครัวเรือน เผาขยะในบริเวณบ้าน 59 ครัวเรือน ฝังขยะในบริเวณบ้าน 5 ครัวเรือน ไม่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม 2,219 ครัวเรือน ด้านเสียง 43 ครัวเรือน และยังมีการคัดแยกขยะไม่ถูกหลักสุขาภิบาล ร้อยละ 90.5 และการจัดการขยะทั่วไป และขยะอินทรีย์ โดยการทิ้งในถังขยะรวม ร้อยละ 95.4 ส่วนขยะอันตราย นำส่งให้องค์การบริหารส่วนตำบล เมื่อสอบถามความรู้พบว่ามีความรู้เรื่องขยะ การจัดการขยะและผลกระทบจากการจัดการขยะ ร้อยละ 47.6

3. ผลการการประชุมกลุ่มของตัวแทนชุมชน เห็นพ้องต้องกัน ว่าควรมีกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยมีชุมชนบ้านหนองเม็ก หมู่ 9 ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ เริ่มดำเนินการนำร่อง มีครัวเรือนในชุมชนสมัครเข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้ 60 ครัวเรือน

ระยะที่ 2 กระบวนการพัฒนา

การพัฒนาศักยภาพเป็นการทบทวน ข้อมูลและข้อเสนอแนะในการจัดการขยะชุมชน จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้ง 4 เวที โดยใช้การสนทนากลุ่มย่อยแล้วสรุปเป็นภาพรวมชุมชน เป็นการวัดประสิทธิผลการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดการขยะต้นทางในครัวเรือน ดังนี้

1) ทักษะการเรียนรู้ การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนชุมชน การทบทวนความรู้เกี่ยวกับขยะ ผลกระทบการจัดการขยะ และแนวทางการลดปริมาณขยะในครัวเรือน

2) ทักษะการเรียนรู้ การวิเคราะห์โดยการมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะต้นทาง

3) ทักษะการเรียนรู้ การร่วมพิจารณาทางเลือกของปฏิบัติการ และแนวทางการฝึกทักษะการคัดแยกขยะต้นทาง ที่เหมาะสม

[383]

Citation: ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกมั่งงอย

อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (4), 379-388.

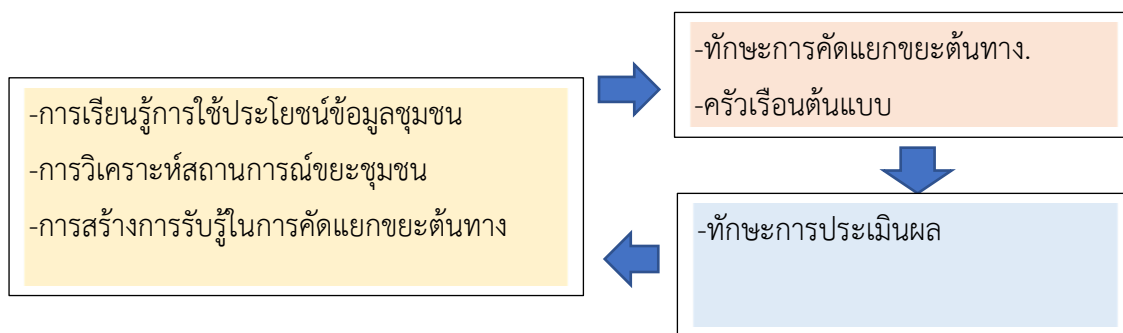
Pattra, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study:

Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>

4) ทักษะการเรียนรู้ การฝึกปฏิบัติการคัดแยกขยะต้นทาง ได้แก่ การพัฒนาครัวเรือน จัดการขยะเป็นเสริมสร้างความสามารถของตนเอง โดยการพัฒนาครัวเรือนของตนเองเป็นครัวเรือนต้นแบบในการจัดการขยะต้นทางตามเกณฑ์ที่กำหนด คือ 1) มีการคัดแยกขยะรีไซเคิล 2) มีการจัดการขยะอินทรีย์ และ 3) การจัดการบ้านให้สะอาด

5) ทักษะการเรียนรู้ในการประเมินครัวเรือนในการจัดการขยะต้นทาง เป็นการวัดประสิทธิผลเพื่อเสริมสร้างความคาดหวังในผลลัพธ์ของการพัฒนา โดยการประเมินผลครัวเรือน จำนวน 60 ครัวเรือนตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยคณะทำงานประเมินผล คือนักวิจัยร่วมกับแกนนำชุมชน พบว่า การประเมินรอบแรกครัวเรือนร้อยละ 50.0 ยังมีบริเวณบ้านยังไม่สะอาด และร้อยละ 30.0 มีถังรองรับขยะที่ไม่ถาวร คณะทำงานประเมินผล จึงเสนอแนะให้ พัฒนาต่อเนื่อง แล้วนัดหมายการประเมินรอบที่ 2 หลังจากประเมินรอบแรก 4 เดือนพบว่าทุกครัวเรือน ร้อยละ 100.0 สามารถคัดแยกขยะมูลฝอยตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยมีผลการดำเนินการ ดังแสดงในภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนการจัดการขยะต้นทาง

ระยะที่ 3 ผลลัพธ์ของการพัฒนา

จากการประเมินผลของทีมนักวิจัยร่วมกับแกนนำชุมชน พบว่า กลุ่ม ตัวอย่างมีความภาคภูมิใจและมีส่วนร่วมในการถอด บทเรียนผลลัพธ์ของการพัฒนาศักยภาพแกน ได้แก่

1. กลุ่มตัวอย่างผู้เข้าร่วมพัฒนา หลังการพัฒนาศักยภาพ มีความรู้ และพฤติกรรมการจัดการขยะสูงกว่าก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังแสดงในตารางที่ 1

2. ทุกครัวเรือนมีการจัดการขยะในครัวเรือน ประกอบด้วย

2.1 ทุกครัวเรือนมีการคัดแยกขยะต้นทาง 4 ประเภทหลักๆ คือ ขยะทั่วไป ขยะรีไซเคิล ขยะอินทรีย์และขยะอันตราย

2.2 ทุกครัวเรือนมีการจัดการขยะตามประเภทขยะ คือ 1) ขยะทั่วไปนำไปรวบรวมและให้ทาง อบต.ขนไปที่ฝังกลบขยะ 2) ขยะอันตรายรวบรวมไว้ที่บ้านผู้ใหญ่บ้านและส่งต่อให้ องค์การบริหารส่วนตำบล

ส่งไปกำจัดอย่างถูกวิธีต่อไป 3) ขยะรีไซเคิลนำไปขาย และ 4) ขยะอินทรีย์นำไปทำน้ำหมัก ผลิตเป็นปุ๋ยน้ำหมัก ใช้ในครัวเรือนและแบ่งปันกันในชุมชน

3. ทุกครัวเรือนมี บริเวณและภายในบ้านสะอาด

4.การประเมินศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางในครัวเรือนนำร่อง 60 ครัวเรือน ทำให้ปริมาณขยะโดยรวมในการส่งกำจัดลดลงเหลือเพียงร้อยละ 11.09

5.แกนนำชุมชนนำร่องมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ร้อยละ 85.47

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทาง (n=60)

ตัวแปร	Mean	S.D.	t	df	P-value
1.ความรู้เกี่ยวกับขยะและผลกระทบของขยะชุมชน					
ก่อน	6.75	2.04			
หลัง	9.32	1.78	20.12	59	<.05*
2.พฤติกรรมการจัดการขยะในครัวเรือน					
ก่อน	6.25	1.37			
หลัง	8.53	1.54	8.39	59	<.05*

* $p\text{-value} < 0.05$

อภิปรายผล

การพัฒนาศักยภาพชุมชน ในการ จัดการขยะมูลฝอย พบว่าชุมชนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะและผลกระทบของขยะ รวมทั้งมีพฤติกรรมจัดการขยะ แตกต่างกัน ระหว่างก่อนและหลังการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เป็นผลมาจากแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับความต้องการและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเริ่มจากการนำ ข้อมูลในพื้นที่มาร่วมกัน ทบทวนและวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็งชุมชนในการจัดการขยะ ร่วมกันเลือกแนวทางปฏิบัติ การปฏิบัติตามแนวทางที่เลือก และการประเมินแบบมีส่วนร่วม ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบกับการจัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านเวทีสนทนากลุ่ม ในการเสริมสร้างองค์ความรู้ ทักษะ และการฝึกปฏิบัติการจริงซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีการเรียนรู้ความสามารถของตนเอง ตามแนวคิดของ Bandura (1997) ที่ว่า การที่จะให้บุคคลเปลี่ยนพฤติกรรม ตามจุดมุ่งหมายนั้น จะต้องมีการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้จากตัวแบบ การได้เห็นความสำเร็จของ ตนเอง การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามสภาพจริงของตนเองการที่บุคคลจะมีพฤติกรรมปฏิบัติที่ยั่งยืนนั้น จะต้องได้เห็นผลลัพธ์ของการปฏิบัติ ที่เป็นตนเอง ได้รับประโยชน์

[385]

Citation: ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกม่วง

อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (4), 379-388.

Pattra, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study:

Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>

สามารถประเมินผลตนเองได้ (ภาสิต ศิริเทศ และ ณพวิทย์ ธรรมสีหา, 2562) สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Action learning) ของ McGill & Brockbank (2004) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติจะเป็นการเชื่อมโยงการเรียนรู้จาก ทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม เป็นการเรียนรู้ ที่สร้างขึ้นบนความสัมพันธ์ของการสะท้อนความคิด กับการปฏิบัติที่สอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ที่เกิดจากการเสริมสร้างสมรรถนะตามความต้องการและสภาพ ปัญหาของท้องถิ่น สอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่าเนื้อหาการจัดอบรมควรให้สอดคล้องกับความจริง สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้นั้นไปใช้ได้

ส่วนการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายมีความพึงพอใจในกิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการร้อยละ 85.47 แสดงให้เห็นว่า เครือข่ายชุมชนทำงานร่วมกันอย่างมีความสุขสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการพัฒนาศักยภาพแกนนำครัวเรือนในการจัดการขยะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือสอดคล้องกับภูมิสังคมสามารถนำไปปฏิบัติ ทั้งนี้เป็นเพราะว่า แนวทางการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมานั้น ได้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกระบวนการของการดำเนินงาน (สัญญา ยีอราน และ ศิวีไลซ์ วนรัตน์วิจิตร (2561) และสอดคล้องกับผลการวิจัย จีรวรรณ คุ่มพร้อม สาลี-พันธุ์ (2560) ผลการจัดการสอนแบบทีมต่อการสร้างจิตสำนึก ในการจัดการขยะของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา อำเภอกะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่าความคิดเห็นว่าประโยชน์สูงสุดของการสอนแบบทีม มี 4 ข้อ ดังนี้ (1) ข้อดีของการสอนแบบทีม (2) ข้อดีของการเห็นคุณค่าของขยะ วัสดุที่ใช้แล้ว (3) ข้อดีของการทำกระบวนการกลุ่ม และ (4) ข้อจำกัดด้านเวลา 4) จากแบบสำรวจพฤติกรรมการจัดการขยะของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการสอน แบบทีม พบว่า พฤติกรรมในการจัดการขยะของนักเรียนหลังเรียน (4.34) สูงขึ้นจากก่อนเรียน (3.30) ในทุกด้าน ผลการวิจัย สำหรับวัตถุประสงค์งานวิจัยข้อ 2 มีดังต่อไปนี้ 5) จากแบบบันทึกประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนรายบุคคล พบว่า นักเรียนมีความพึงพอใจการสอนแบบทีมของครู โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (4.39) หากพิจารณาเป็นรายกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ พบว่านักเรียนมีความพึงพอใจการสอนแบบทีมของครูในหน่วยที่ 6 มากที่สุด (4.46) และมีความพึงพอใจรองลงมาคือหน่วยที่ 4 (4.437) หน่วยที่ 3 (4.41) หน่วยที่ 5 (4.37) หน่วยที่ 2 (4.34) และหน่วยที่ 1 (4.33) ตามลำดับ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ฆริกา คันธา และ ณพงค์ นพเกตุ (2561) พบว่า การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนที่มีประสิทธิภาพ และยั่งยืนนั้น ควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามี ส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน เพื่อให้ชุมชน เกิดความตระหนัก และเข้ามามีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

การพัฒนาศักยภาพด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับความต้องการและข้อเสนอแนะของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเริ่มจากการนำ ข้อมูลในพื้นที่ มาร่วมกัน ทบทวนและวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็งชุมชนใน

[386]

Citation:

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกม่วง

อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (4), 379-388.

Pattra, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study:

Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>

การจัดการขยะ ร่วมกันเลือกแนวทางปฏิบัติ การปฏิบัติตามแนวทางที่เลือก และการประเมินแบบมีส่วนร่วม ทำให้การจัดการขยะชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการสร้างมาตรการ หรือสร้างแรงจูงใจให้กับครัวเรือนต้นแบบในการคัดแยกขยะต้นทางอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดความสะดวกในการจัดการขยะ และเป็นการจูงใจให้มีการจัดการอย่างเป็นระบบ ดีกว่าบังคับใช้ข้อบังคับต่าง ๆ

2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรที่จะต้องมีการถอดบทเรียนจากการดำเนินการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการประเมินการดำเนินงานต่างๆในชุมชน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายเพราะว่าการพัฒนาศักยภาพแกนนำครัวเรือนในการจัดการขยะที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตหรือสอดคล้องกับภูมิสังคมสามารถนำไปปฏิบัติ ซึ่งแนวทางการจัดกิจกรรมที่พัฒนาขึ้นมานั้น ได้ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกกระบวนการของการดำเนินงาน จึงมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1) ควรทำการวิจัยแนวการจัดการความรู้ เช่น การถอดบทเรียนจากชุมชนเกี่ยวกับการจัดการขยะที่เป็นแนวความคิดของผู้รู้ในชุมชนหรือปราชญ์ชุมชนซึ่งจะทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มีความหลากหลาย

2) ควรทำการวิจัยเชิงพัฒนาหรือนวัตกรรมเพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากขยะให้มีความหลากหลายมากขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณการดำเนินการจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ปีงบประมาณ 2564

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2563). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2562. กรุงเทพฯ: บริษัททวงศ์สว่างพับลิชชิง แอนด์พริ้นติ้ง จำกัด.

ฐริกา คันทา และ ณพดล นพเกตุ. (2561). การบริหารจัดการขยะชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับชุมชน ในอำเภอพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต, 6 (3), 497 - 508.

จิรวรรณ คุ่มพร้อม สาสีพันธุ์. (2560). การพัฒนาการบริหารจัดการขยะที่เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเชิงท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในอำเภอเกาะสมุย โดยการใช้การสอนแบบทีม. วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต. 13 (2), 15 - 27.

[387]

Citation:

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกม่วง

อำเภอคอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2 (4), 379-388.

Pattra, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study:

Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. Interdisciplinary Academic and Research Journal, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>

- ชัยพร เอ็งฉ้วน. (2565). การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน. *วารสารพิบูล*. 20 (1), 105-119.
- ภาสิต ศิริเทศ และ ณพวิทย์ ธรรมสีหา. (2562). ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ. *วารสารพยาบาลทหารบก*. 20 (2), 75-84.
- มณฑา บุญวิสุทธานนท์ และสุพัตรา แผนวิชิต. (2564). แนวทางการพัฒนากฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาการจัดการขยะชุมชนโดยประชาชนมีส่วนร่วม: ศึกษาพื้นที่จังหวัดชลบุรี. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 5 (1), 185-193.
- สัญญา ยีอราน และ ศิวีโลห์ วรรัตน์จิตร. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสู่ความสำเร็จการเปลี่ยนแปลงนโยบายในระบบสุขภาพ. *วารสารเครือข่ายวิทยาลัยพยาบาลและการสาธารณสุขภาคใต้*. 5 (2), 288 - 300.
- สิรินภา จับอันชอบ และ ธันวา ใจเที่ยง. (2564). ศักยภาพในการลดปริมาณขยะชุมชนและความต้องการด้านสวัสดิการของคนเก็บขยะในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*. 9 (2), 320 - 329.
- สุรพงษ์ เล็กสมบูรณ์. (2557). กลยุทธ์การจัดการขยะชุมชนแบบประชาชนมีส่วนร่วมของเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์. *วารสารวิทยาลัยบัณฑิตศึกษากิจการ มหวิทยาลัยขอนแก่น*. 7 (1), 125-146.
- องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย. (2564). รายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี พ.ศ.2563. ชัยภูมิ: องค์การบริหารส่วนตำบลโคกมั่งงอย.
- อนันต์ โพธิกุล. (2561). การบริหารจัดการขยะชุมชน ของเทศบาลเมืองแสนสุข อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค*. 4 (1), 107-121.
- อารยา โยคาพจร และจิราพร ระโหฐาน. (2564). ความรู้และพฤติกรรมการจัดการขยะที่มีผลต่อคุณภาพการบริการของเทศบาลตำบลบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการสถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิค*. 7 (2), 160-176.
- Bandura A. (1997) Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*. 84 (2), 191-215.
- McGill B and Brock bank. (2004). *Action Learning Handbook*. London: Rout ledge Palmer.

[388]

Citation:

ศักดิ์ชาย เพ็ชรตรา. (2565). การพัฒนาศักยภาพชุมชนในการบริหารจัดการขยะต้นทางอย่างมีประสิทธิภาพโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย กรณีศึกษา ตำบลโคกมั่งงอย อำเภอคอนสาร จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ*, 2 (4), 379-388.

Pattra, S., (2022). Developing to Potential of Community for Management Household Solid Waste by Participatory of Network Associates, Case study: Khok Mang Ngoi Subdistrict, Khon Sawan District Chaiyaphum Province. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 2 (4), 379-388; DOI:

<https://doi.org/10.14456/iarj.2022.64>